

UIT DE WERELD VAN DE DESKUNDIGEN

DYSLEXIE OF DYSCALCULIE, NIET DE SCHULD VAN HET ONDERWIJS! EN EEN CORRECTE DIAGNOSE SCHAADT NIET

Annemie Desoete
hoogleraar UGent en docent Arteveldehogeschool

- annemie.desoete@ugent.be

1. Inleiding

Krantenartikels en TV- debatten zwengelen discussies maar ook misverstanden aan.

Dit was zeker het geval met het interview met Anna Bosman (hoogleraar Universiteit Nijmegen) dat in Nederland in het Algemeen Dagblad verscheen onder de titel 'Dyslexie is het gevolg van slecht onderwijs'.

Verder had ze het ook nog over 'Geef kind label dyslexie en het zal nog slechter lezen'.

Die uitspraak leidde op 11.02.2017 tot krantenkoppen in Vlaanderen in ondermeer de Standaard ('teveel kinderen krijgen het label dyslexie, terwijl dat het gevolg is van slecht onderwijs') en De Morgen ('Etiket dyslexie is vaak onterecht'). Het item werd ook in het journaal (radio en televisie) behandeld. Erik Moonen trad Anna Bosman bij in het Laatste Nieuws.

Ondertussen vroeg UNIA informatie over het recht op redelijke

aanpassingen aangezien ze soms te horen krijgen dat redelijke aanpassingen niet worden toegepast 'omdat er bij een kind met dyslexie nog groeipotentieel is'. Met zulke krantenkoppen vreesden ze nog meer van die argumenten.

Het debat leidde op 27.02.2017 tot een gesprek over dyslexie in het programma Hautekiet op radio 1.

Luister op:

<http://www.arteveldehogeschool.be/explo/index.php/2017/03/01/prof-annemie-desoete-over-dyslexie/>

Het is alvast zinvol om te discussiëren.

Inzichten kunnen groeien en verfijnen door discussies en 'klokkenluiders'.

Een discussie moet echter correct gevoerd worden.

Als je Anna Bosman aan het woord hoort dan zegt ze dat 'een groot deel' van de problemen met 'lezen' aan het onderwijs kan toegeschreven worden. Dit in de media samenvatten als 'dyslexie wordt veroorzaakt door slecht onderwijs' is **polariserend**. Discussies mogen geen demagogie worden en moeten op feiten gebaseerd blijven.

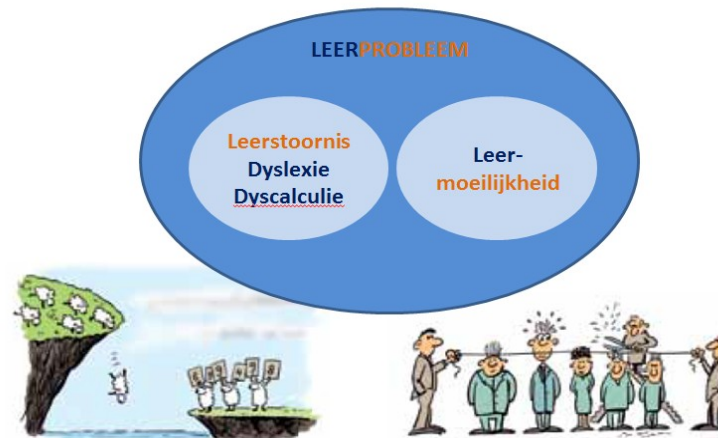
Het ontkennen of extreem minimaliseren van dyslexie of dyscalculie neigt naar 'negationisme'. Het wijten van dyslexie of dyscalculie aan slecht onderwijs is onjuist en onterecht voor kinderen, ouders en leerkrachten. In wat volgt probeer ik enkele feiten op een rijtje te zetten.

2. Slecht onderwijs kan wel leermoeilijkheden veroorzaken, maar geen leerstoornissen

We moeten een onderscheid maken tussen leerstoornissen, leerproblemen en leermoeilijkheden.

Leerproblemen zijn de verzamelterm voor zowel leerstoornissen als leermoeilijkheden.

Dyslexie/dyscalculie zijn **leerstoornissen**. We spreken van een leerstoornis als het gaat om een 'neuro-biologische ontwikkelingsstoornis'. Je hebt geen andere verklaring voor het onderpresteren van het kind op het vlak van lezen, spellen of rekenen. In het geval van dyslexie/dyscalculie gaat het dus NIET om kinderen die hier niet in slagen door o.m. slecht onderwijs of doordat ze niet aandachtig waren in de klas (bvb. door ADHD), in het algemeen minder verstandig zijn of omdat ze veel ziek waren.... Als slecht onderwijs de oorzaak zou zijn van het niet goed lezen of rekenen dan spreken we **net niet** van dyslexie of dyscalculie. Men noemt dat het exclusie criterium.

Uit : Desoete et al. (2015) blz 19

Uiteraard is goede en voldoende instructie van belang om vlot te leren lezen, spellen en rekenen. Als instructie niet of onvoldoende kwalitatief geboden werd, spreekt men over **leermoeilijkheden** (en niet over leerstoornissen).

We moeten altijd zorgen voor goede instructie en hoge realistische doelen om zoveel mogelijk kinderen te leren lezen, spellen

en rekenen. Het pleidooi van prof. Bosman herinnert ons er bovendien aan om ook voldoende tijd te stoppen in goede instructie eenmaal kinderen een label/diagnose kregen. 'Leeskilometers' blijven ook voor hen, naast 'leesplezier', van groot belang.

Prof. dr. Erik Moonen kwam ook in de pers naar aanleiding van deze discussie. Hij stelde dat zijn alfabetcode dé manier was om dyslexie te voorkomen. In die methode vertrekt men van de klank-teken en niet van de teken-klank koppeling. In het verleden vroegen we zowel vanuit UGent als vanuit KULeuven al naar wetenschappelijk bewijs hiervoor. Tot op heden kregen we nog geen onderzoeksresultaten toegestuurd. Het lijkt dus meer op een overtuiging dan op een datagestuurde bevinding.

Bovendien is die aanpak (van te werken met klank-teken koppeling i.p.v. alleen met de teken-klank koppeling) minder vernieuwend dan de auteur beweert. In het Freinetonderwijs start men al zeer lang met lezen en spellen op basis van wat kinderen zelf tekenen en vertellen. Er zijn alvast geen cijfers bekend over het ontbreken van dyslexie in het Freinetonderwijs.

We kunnen dus besluiten dat goed onderwijs van belang is, maar dat dit onderwijs bij een groep kinderen/jongeren niet kan voorkomen dat ze dyslexie of dyscalculie hebben.

Onderwijs moet bij iedereen het **brein voeden met prikkels i.v.m. 'cognitief leren'**. Er moet in elk geval voldoende instructietijd zijn én tijd om te oefenen. Dit is van groot belang voor het automatiseren. Ook voldoende aandacht voor spontaan schrijven is belangrijk.

We moeten echter weten dat 'automatiseren' iets is wat bij kinderen met dyslexie/dyscalculie altijd moeilijk zal liggen. Laat ons 'onze tanden hier niet op breken' en laat ons vooral geen kinderen hierop 'afbreken' (kraken). Het onderwijs kan kinderen 'maken' of 'kraken'.

Onderwijs moet het **brein** nl. ook **voeden met prikkels i.v.m. 'emotioneel leren'**. Zo zijn een positief zelfbeeld en motivatie minstens even belangrijk om aan te reiken aan kinderen. We weten dat motivatie 65% van de variantie op leren voorspelt (Kovas, 2015). Inzetten op 'redelijke aanpassingen' zoals meer tijd voor het lezen van teksten, gebruik van voorleessoftware, luisterboeken (daisyboeken) lezen en de voorleessnelheid hiervoor aanpassen om mee te kunnen lezen en genieten van verhalen, ... is dus geen gelegitimeerde verwaarlozing, maar een manier om kinderen aan te zetten om het diploma te halen dat overeenkomt met hun mogelijkheden.

Men is bovendien geletterd en gecijferd als men het niveau 4de leerjaar (basisonderwijs) haalt. De rest is 'afwerking' en 'algemene vorming'. Daarnaast moeten we kinderen voorbereiden op een veranderende maatschappij, waar tal van hulpmiddelen zullen aanwezig zijn. Onderwijs moet kinderen leren geloven in zichzelf en streven naar een 'growth mindset'. Op die manier is goed onderwijs van essentieel belang.

3. Er zijn duidelijke criteria om te spreken van dyslexie en dyscalculie

Er zijn drie heldere criteria waarrond consensus is over de netten (zie PRODIA) en over de onderwijsinstellingen (zie standpunt Netwerk Leerproblemen: Ghesquière, 2014) heen en die gebruikt worden om van een leerstoornis te spreken.

Het eerste is het **achterstandscriterium**.

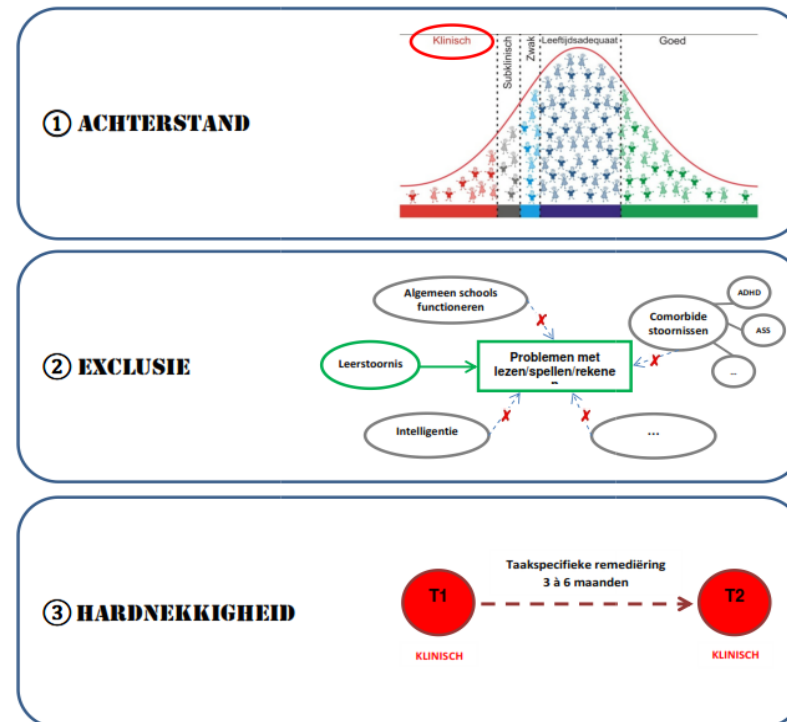
Er moet een ernstige achterstand (< percentiel 10) zijn op het vlak van lezen en/of spellen (bij dyslexie) en op het vlak van rekenen (bij dyscalculie). Dit noemen we een 'klinische score'. Er is dan voldaan aan het criterium van de 'achterstand' of van de 'ernst'.

Het tweede is het **mild exclusiecriterium**.

Hiermee bedoelen we dat er geen andere verklaringen mogen zijn die alles van het zwak lezen, spellen, rekenen verklaren. Als iemand globaal zwakker begaafd is en als er sprake is van een algemeen onderpresteren dan spreken we niet over een leerstoornis. Je kunt uiteraard wel zwakker of beter begaafd zijn en daar bovenop dyslexie of dyscalculie hebben. Dan spreken we over comorbiditeit.

Het derde is het **hardnekkigheidscriterium**.

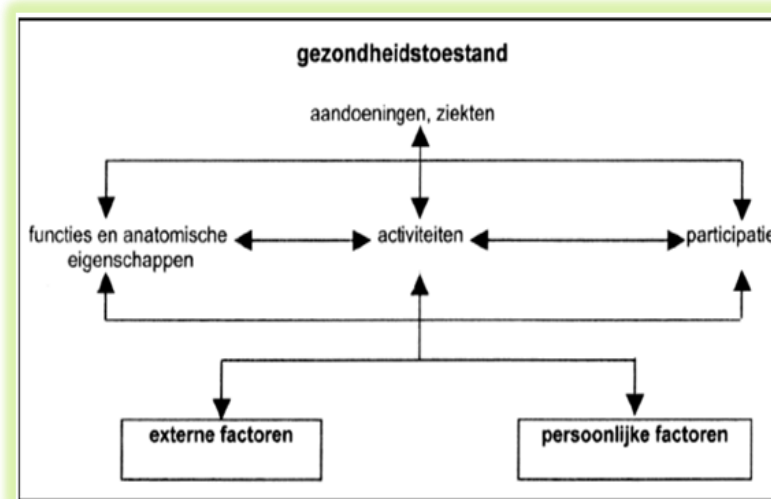
Men moet, na de eerste klinische score, overgaan tot actie waarbij men probeert om dit onderpresteren taakspecifiek en op een goede manier op te lossen. Als in die periode goed onderwijs werd geboden en remediëring werd opgestart en als dit niet tot een 'inhaalbeweging' geleid heeft, maar er nog steeds duidelijke achterstand is, dan is er voldaan aan het criterium van de hardnekkigheid. We vatten ze in deze figuur samen:

Kinderen met een leerstoornis voldoen aan die drie criteria en hun problemen vallen daarom **niet meer binnen de normale variatie**. Het gaat bij hen niet om het ontbreken van een talen- of wiskundeknobbel. Ze hebben problemen met dingen waar anderen helemaal geen problemen mee hebben. Het automatiseren lukt niet.

In het interview met prof. Bosman heeft ze het over 'te zwaar tillen' aan minder goed zijn in lezen, spellen, rekenen en over het feit dat je toch ook niet over een 'sportstoornis' spreekt als iemand daar zwakker in is. Het niet goed kunnen lezen en spellen of rekenen heeft echter een veel grotere impact dan het niet goed zijn in sport.

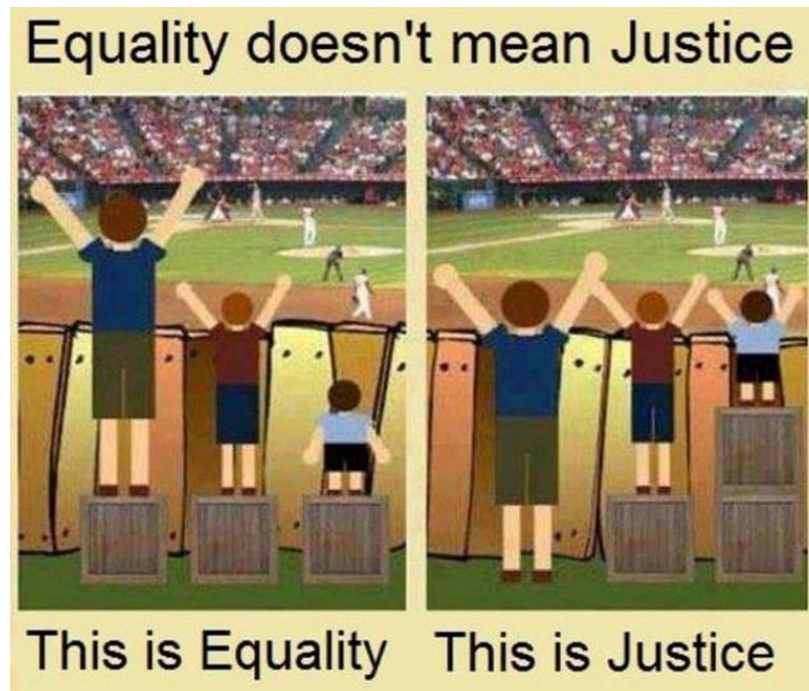
Die impact nam bovendien met de tijd toe. Vroeger was het niet zo erg als je niet goed kon lezen of rekenen. De maatschappij was er wat op georganiseerd. Nu moeten we overal geschreven informatie kunnen doornemen en gebruiken. Het **participatie**-probleem (zie onderstaand ICF kader) of de *impact* van niet goed kunnen lezen (als activiteit) werd dus groter dan dat dit vroeger het geval was.

Tal van studies tonen ook het belang aan van **rekenvaardigheden** (Claessens & Engel, 2013; Duncan et al, 2007; Duncan & Magnuson, 2009). De impact van dyscalculie is dus evenmin te onderschatten.

Bovendien zullen kinderen die naast de zwakkere sportprestaties ook ernstige problemen blijken te hebben met hun **motoriek** (< pc 15 op de M-ABC2) met een impact op hun dagelijkse functio-
neren, de diagnose 'DCD' krijgen (wat ook een stoornis is).

Je ziet trouwens makkelijker dat iemand problemen heeft als die maar één been heeft, dan wanneer het gaat om iemand met een neuro-biologische ontwikkelingsstoornis. Toch staan beide personen voor een drempel waarmee we rekening moeten houden als we streven naar '**rechtvaardigheid**' in plaats van naar 'gelijkheid'.

De drempel van dyslexie/dyscalculie is dus op het eerste zicht minder zichtbaar, waardoor men er minder snel rekening zal mee houden als we niet blijven aan de weg timmeren.

Waarderen van diversiteit is trouwens belangrijk om de kwaliteiten van mensen met een leerstoornis, zoals 'out of box denken', 'doorzettingsvermogen' ... te blijven zien en om hen de kansen te bieden om het diploma (arts, bioloog, ingenieur, ontwerper, psycholoog,...) waar ze gezien hun capaciteiten toe in staat zijn, te behalen.

4. Hoe vaak komt het voor?

Bij dyslexie hangt het af van de taal waarin het kind opgroeit.

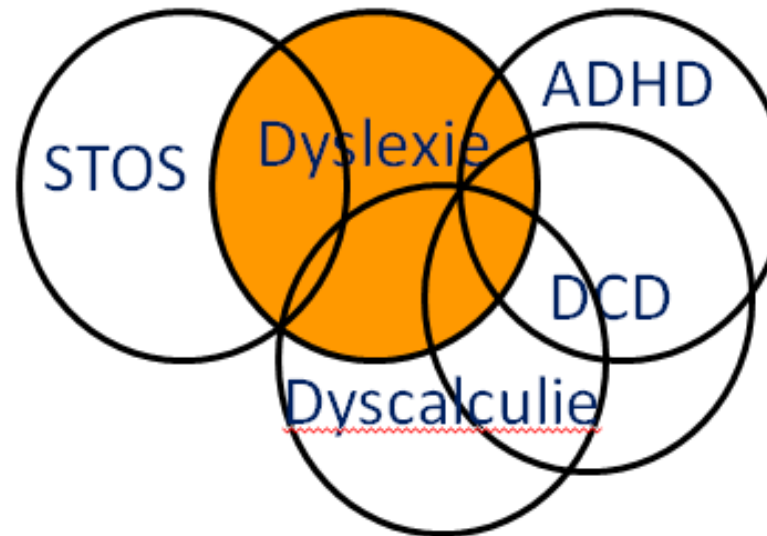
In semitransparante talen (zoals Nederlands, Duits) komt dyslexie voor bij **5%** van de bevolking. Als dyslexie bij de ouders aanwezig is, verhoogt de kans om zelf dyslexie te hebben tot 30 à 50%. Er is dus zeker een **genetische dispositie**.

In minder transparante talen (zoals Engels) komt dyslexie vaker voor. Daar is de prevalentie 20%. In heel transparante talen (zoals Fins) komt dyslexie bij ongeveer 1 tot 2% van de bevolking voor.

Er is vaak nog een andere stoornis naast de dyslexie aanwezig (we noemen dit **comorbiditeit**).

Zo zien we vaak ook een taalstoornis (STOS) op kleuterleeftijd (50-80%), rekenproblemen (dyscalculie 17-54%), ADHD (15-40%) of DCD (19-54%).

Dyscalculie komt in Vlaanderen ongeveer even vaak voor als dyslexie, dus ook bij **5%** van de bevolking.

Ook hier zien we een **verhoogd risico als er in de familie dyscalculie is**, wat wijst op een genetische dispositie (Desoete et al., 2013).

Ook hier is er vaak sprake van **comorbiditeit** (een tweede stoornis bovenop de dyscalculie).

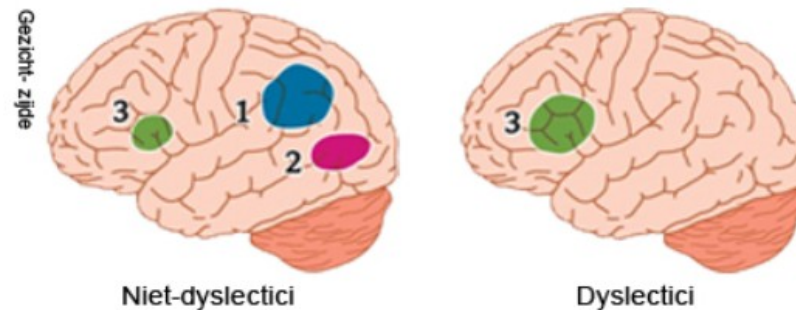
Zo zien we vaak ook spellingsproblemen (dysorthografie 50%) of leesproblemen (dyslexie 17-43%), ADHD (25%) of DCD (25%).

5. Iets in de hersenen

Dyslexie en dyscalculie zijn **neuro-biologische ontwikkelingsstoornissen**. Dit werd onlangs voor dyslexie nog eens bevestigd in een meta-analyse van 28 functionele neuro-imaging studies waarbij men transparante talen (Nederland, Duits, Italiaans, Zweeds) en niet-transparante talen (Engels) vergeleek.

De auteurs leverden zo (met hersenstudies) nog een keer het bewijs voor de **biologische basis van dyslexie**.

Enigszins vereenvoudigd toont onderstaande figuur het verschil aan in de hersenen tussen een groep mensen met en een groep mensen zonder dyslexie.

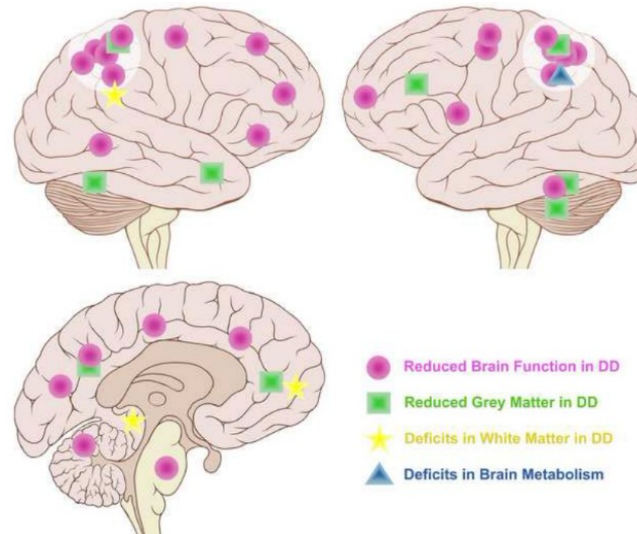

1. Parieto-temporaal gebied (analyse geschreven woorden)
2. Occipito-temporaal gebiedt (directe woordherkenning)
3. Inferior forntale gyrus (articulatie en 'stil' lezen)

Dit blijven echter groepsverschillen. Op individueel niveau is er zoveel variatie dat we dyslexie 'beschrijvend' vaststellen (met een anamnesegesprek en lees- en spellingtests)

Voor dyscalculie geldt hetzelfde verhaal. Men stelde groepsverschillen vast op vlak van het functioneren van en het metabolisme in het brein. Daarnaast was er op tal van plaatsen verminderde grijze en witte stof.

Ook dit blijven echter groepsverschillen. Op individueel niveau is er zoveel variatie dat we dyscalculie 'beschrijvend' vaststellen (met een anamnesegesprek en rekentests).

6. Een diagnose/label verheldert en schaadt niet

Sinds 2006 lopen aan de UGent tal van masterproeven over het psychosociaal functioneren, het zelfbeeld, de impact en de beleving van STICORDI maatregelen. Daarnaast deden we ook onderzoek naar opvoedingsstress en naar het effect van labels in een follow-up studie bij het M-decreet.

Momenteel vonden we alvast geen bewijs voor het feit dat een 'juiste' diagnose of 'label' handicaperend zou zijn. Kinderen vertellen hoe ze vroeger dachten dat ze 'dom' waren en hoe men hen verweet van 'lui' of 'dom' te zijn. De diagnose maakte voor hen duidelijk dat dit niet zo was. Het hielp hen om dit beter te begrijpen en te plaatsen (als deel van de psychotherapie). Men werd alvast niet 'lui' door de diagnose.

Het lijkt me trouwens ook vreemd om naar een dokter te gaan, je te laten onderzoeken en dan medicatie mee te krijgen maar dan meteen te vernemen dat je de 'diagnose' niet mag horen omdat die 'handicaperend' zou werken.

Ik wil alvast wel weten dat ik lactose intolerant ben of stembandknobbeltjes heb. Een label hoeft niet stigmatiserend te zijn.

We discrimineren lactose intolerante mensen of mensen met stembandknobbels of borstkanker toch ook niet? Men heeft recht op een 'diagnose' om te weten wat er aan de hand is. De uitspraak (naar aanleiding van bv. ADHD) 'de beste diagnose is deze die men niet stelt' is zelfs ronduit gevaarlijk in het geval van 'borstkanker'.

Uiteraard moet men (zeker sinds het M-decreet) in het onderwijs niet wachten op een 'label' om te differentiëren. **Alle** kinderen hebben recht op goed onderwijs. Er is zo iets als 'Universal Design for Learning' (UDL) waar we op zoek gaan naar hoe we het onderwijs kunnen aanpassen om meer kinderen te doen leren (Zie ook 'brochure redelijke aanpassingen'). Ook daar moeten we werk van maken. Die UDL staat echter niet haaks op het feit dat voor sommige kinderen nog extra 'maatwerk' aanpassingen zullen nodig zijn (bovenop het UDL) om hen meer kansen te geven.

7. Redelijke aanpassingen 'geven' kansen en 'ontnemen' geen groeipotentieel

Redelijke aanpassingen doen dyslexie/dyscalculie niet ontstaan. Met slecht onderwijs kun je uiteraard veel kapotmaken, maar dyslexie/dyscalculie krijg je er niet door. Redelijke aanpassingen zorgen voor 'goesting' om te proberen drempels te overschrijden. Het helpt om te blijven doorzetten (growth mindset) en niet af te haken door onrealistische eisen. Redelijke aanpassen GEVEN kansen om een diploma te halen waar ze gezien hun mogelijkheden recht op hebben. Uiteraard moeten we niet betuttelen of te laag mikken (hoge realistische doelen blijven belangrijk).

Een industrieel ingenieur met dyscalculie getuigde onlangs 'ik heb de strijd met het hoofdrekenen opgegeven'. Hij werkt nu als ingenieur in een bedrijf en kent de formule voor inhoud van een bol

niet uit het hoofd. Het ergste wat hem kan overkomen is dat zijn werkgever op Google nagaat wat hij opzoekt (want daar zoekt hij de formule wel op). Ondertussen zijn de andere ingenieurs die geen dyscalculie hebben al aan de slag. Die anderen raken echter na stap 8 vast omdat die niet zo evident is. Als de ingenieur met dyscalculie aankomt aan stap 8 is hij vaak de persoon die de oplossing vindt (omdat hij altijd 'out of the box' heeft moeten denken).

Dank zij redelijke aanpassingen (Google, opzoekboekje, zakrekenmachine) heeft hij nu absoluut een meerwaarde voor onze maatschappij. Als we zouden blijven doordrammen zijn zonder redelijke aanpassingen zou hij misschien een paar sommen of formules meer uit het hoofd kennen, maar het zelfvertrouwen missen om nu te doen wat hij doet.

Redelijke aanpassingen GEVEN dus kansen en ONTNEMEN geen kansen of groeipotentieel. Ze overbruggen drempels en voorkomen 'negatieve discriminatie' of het gelijk behandelen van mensen die niet gelijk zijn maar wel gelijkwaardig moeten behandeld worden.

8. Besluit

Na afloop van het interview op Hautekiet onthouden we het volgende:

"Dyslexie is een neuro-biologische ontwikkelingsstoornis met specifieke criteria "

"Ja, onderwijs heeft invloed op de leerontwikkeling, maar de media polariseren het debat"

"Leeskilometers en leesplezier zijn kernwoorden."

Debatten houden ons 'scherp'. Debatten moeten echter gevoerd worden op basis van feiten. Laat ons alvast niet toestaan dat de media het debat 'polariseren'.

Prof. dr. Annemie Desoete
annemie.desoete@ugent.be

9. Meer info

→ Als je geen gehoor of begrip vindt:

Meldpunt discriminatie: www.gelijkekansen.be

UNIA onderwijs: <http://unia.be/nl/actiedomeinen/onderwijs>

Onderwijsinspectie: e-mail:

meldpunt.onderwijsinspectie@ond.vlaanderen.be

→ Kranten- en onlineartikels opzoeken:

Krant De Morgen van 11/02/2017

[http://www.demorgen.be/zoek/?](http://www.demorgen.be/zoek/?query=Etiket+dyslexie+is+vaak+onterecht%2C+Eline+Delrue)

[query=Etiket+dyslexie+is+vaak+onterecht%2C+Eline+Delrue](http://www.demorgen.be/zoek/?query=Etiket+dyslexie+is+vaak+onterecht%2C+Eline+Delrue)

Krant De Standaard van 11/02/2017

http://www.standaard.be/cnt/dmf20170210_02725042

Hautekiet van 27/02/2017 herbeluisteren:

[http://www.arteveldehogeschool.be/explo/](http://www.arteveldehogeschool.be/explo/index.php/2017/03/01/prof-annemie-desoete-over-dyslexie/)

[index.php/2017/03/01/prof-annemie-desoete-over-dyslexie/](http://www.arteveldehogeschool.be/explo/index.php/2017/03/01/prof-annemie-desoete-over-dyslexie/)

Dyslexie is een flutlabel – Erik Moonen

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2911358>

Antwoord op Erik Moonen

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.2911623>

→ Beeldmateriaal:

Over dyslexie: <https://vimeo.com/60374826>

Over dyscalculie: <http://www.studerenmetdyscalculie.be>

Dyscalculie voor leerlingen secundair onderwijs:

[https://www.youtube.com/watch?](https://www.youtube.com/watch?v=TRRQNjha3Rg&feature=youtu.be)

[v=TRRQNjha3Rg&feature=youtu.be](https://www.youtube.com/watch?v=TRRQNjha3Rg&feature=youtu.be)

→ Lezen over het M-decreet en redelijke aanpassingen:

'Kansen in het M-decreet' te koop bij Sprankel vzw

SPRANKEL VZW
VERENIGING VAN OUDERS VAN NORMAALBEGAAFDE
KINDEREN MET LEERPROBLEMEN
www.sprankel.be

Maatschappelijke zetel en Administratief secretariaat:

Ullenshofstraat 11 bus 2, 2170 Merksem
 secretariaat@sprankel.be
 Telefoon: 03 289 78 58

Provinciale secretariaten :

Antwerpen:	Oudstrijderslaan 3, 2980 Zoersel	
	antwerpen@sprankel.be	03 289 38 17
Limburg:	Laakstraat 10, 3740 Bilzen	
	limburg@sprankel.be	089 49 17 16
Oost-Vlaanderen:	Engelhoekstraat 58, 9800 Deinze	
	oost-vlaanderen@sprankel.be	09 282 48 94
Vl.-Brabant:	Korbeekoase 7, 3000 Leuven	
	vlaams-brabant@sprankel.be	016 25 39 95
West-Vlaanderen:	Vestingstraat 28, 8310 Assebroek	
	west-vlaanderen@sprankel.be	050 36 36 81

Lidgeld :

Ouders	:	20 euro (geen factuur)
Niet - ouders	:	37 euro
Abonnement	:	22 euro
IBAN-nummer	:	BE76 4579 0779 3195
BIC-code	:	KREDBEBB

Eindredactie :

L. Anthonis

Redactiesecretariaat en verantwoordelijke uitgever:

Luc Anthonis, Ullenshofstraat 11 bus 2, 2170 Merksem
 Telefoon: 03 645 76 39